

אחרי זה חזרתי עוד פעם ליוון ואז לקחנו את הנרייטה סאלד. צוות המלווים זה: סמק, יוסק'ה ליזרובסקי ואני. גם הפעם חזרנו על הפטנט של שתי אניות אחת מהן מקבלת את העולים מהאווניה השניה. המיוחד ב'הנרייטה סאלד' תה העובדה שהיה עליה מספר גדול מאד של ילדים, כ-140 ילד מתוך 540. ילדים היו מכל הגילים. החל משלושה ימים ועד גיל 14 ומרביתם היו יתומים. הנרייטה סאלד היתה האווניה שיחד עם יגור נתפסה על ידי הבריטים אוגוסט 1946 והועברה לקפריסין. עם הנרייטה סאלד הצלחנו – למרות חיפשו אותנו – להגיע עד לחוף, אבל לא יכולנו להתקשר עם קיסריה, כן, למרות שהגענו לחוף, לא יכולנו לפרוק את האנשים, ונאלצנו ממש לית ברירה לקחת כיוון לחיפה ולהיכנס פשוט. לקחנו למפרע את הסיכון של זיתפסות.

עם בוקר, ואפילו עם שחר, תפסה אותנו משחיתה בריטית ולקחה אותנו זפרץ חיפה מבלי להכניס אותנו לנמל. כשהוקם הקשר החדש הודיעו לנו יש שמועות שירצו להעביר אותנו לקפריסין למחנה הסגר. ניתנו לנו הוראות ונתגד להעברה.

המצב על הנרייטה סאלד היה חמור מאד כי זו היתה אוניה קטנה, כ-250 ן והיו עליה למעלה מ-500 איש. היה רק צוות של עולים, כי פרט למכונאי ווני, לא נשאר אחד מהצוות המקורי שלה. לא היו לנו מים וכמעט שלא ה מזון וברור שהעובדה שעל האווניה יש מספר גדול כל-כך של ילדים גרמה ייות רבות.

הצפיפות היתה גדולה עד כדי כך שאי-אפשר היה להתנועע, ואלה התנועעו הלכו על הדופן מסביב. עמדנו בנמל כל היום והחום, הצפיפות מתיחות השפיעו קשה מאד. לפנות ערב העלו על האווניה שלנו שוטרים

ערבים חמושים והתחלנו להרגיש שיש פעילות מיוחדת בנמל ובאוניית המלחמה.

כמו-כן קבלנו הודעה שהועברה אלינו על-ידי סירת מנוע של 'עוגן', בעזרת אחד העובדים, שחיפה תצא להתנגד להעברתנו לקפריסין ושאו צריכים להתנגד גם כן וצריכה להיות פעולה מתואמת.

לפנות ערב השתתקה הפעילות ורק ראינו שהבריטים מתחילים להסתובב מסביב ליגור ואלינו. האניות היו קשורות אחת לשניה כדי לשמור בפני בורחים. אני רוצה לציין שקבלנו אז עזרה רבה מהאווניה יגור שהיתה מצוידת ביותר מזון ומים ולא היו עליה ילדים. קבלנו מהם עזרה במזון ובמים וגם עזרה רפואית.

לפנות ערב התארגנה התנגדות על האווניה. התכנית היתה פשוטה ביותר: חילקנו את האנשים ונתנו לכל אחד מהם קטע מהאווניה עם הוראות לא לתת לבריטים לעלות על האווניה. כמו כן בנינו על כך שאם לא ניתן להרים את העוגנים של האווניה, אי אפשר יהיה להזיז אותה.

השעות הראשונות של הלילה עברו בשקט. בשעה 12 בלילה עלו על

האווניה 10-12 מלחים בריטים חמושים בטומיגנים והם תפשו עמדות שונות באווניה. בנמל באותו הזמן היו 3-4 אניות משחית ואוניית מרוץ איג'אקס ומפקדה היה ממונה על פעולת הגרוש. בין אניות המשחית היתה אוניה בשם מאוריציס⁸ יגור הוכנסה לנמל ואנשיה הועברו לאחת מאניות הגרוש והרבה פרטים אינני יודע.

בשעה שלוש הגיעו הבריטים אלינו והמלחים הבריטים ניסו להרים את העוגנים ולהפעיל את המנועים של האווניה. מיד נוצרה באווניה התלהבות וכעס רב בין האנשים ואני צריך לציין שהיות והאנשים מרביתם היו יוונים, והם חמי

8 נפלה שורה מדפי העדות המקורית.

יולדת לאחר ההורדה מ'הנרייטה סאלד'. על הספינה הפליגו 28 תינוקות עד גיל שנתיים אשר שניים מהם נולדו בהפלגה, ו-19 נשים הרות.

המחלקה שקפצה על האוניה וכרשה ראשי גשר על האוניה, התחילה לפרוץ לה דרך לאוניה כולה ובאותו הרגע שהם הגיעו למרכז האוניה הצלחנו לזרוק את המלח הראשון למים ואחרי זה קמה בהלה בין המלחים והם קפצו חזרה לספינת הגרר שבאו אתה. אחרי זה התחילו הבריטים לזרוק עלינו פצצות מדמיעות שבדרך כלל לא השפיעו ביותר היות והאנשים היו תופסים אותם ביד וזורקים חזרה למים, פרט לפצצה שנפלה באיזור שריכזנו בו את התינוקות, וגרמה פאניקה גדולה מאד. אחרי זה שהאנגלים התרשמו שבידינו יש כאלו בני-ערובה, הם חיפשו דרכים לגמור את הענין בצורה אחרת. הם עשו עוד נסיון להתפרץ לאוניה עם ספינת גרר ונתנו לאוניה כמה חבטות שסיכנו את שלמותה, אבל עוד פעם האנשים שלנו הצליחו להדוף אותם.

מזג ואמיצים, לא היה קשה להלהיב אותם להתנגדות והפעולה הראשונה שלנו היתה לנטרל את השוטרים הערבים שהיו שם. נתנו להם הוראות לעבור לירכתיים של האוניה ולשבת בשקט. הם מילאו את ההוראות שלנו.

אותן ההוראות נתנו גם למלחים הבריטים שמילאו אחרי ההוראה ונהגו בצייתנות בריטית מופתית. אמרנו שלא נעשה להם כל רע אם לא יפריעו לנו בפעולות ההתנגדות והם הצליחו להיות בסדר. אם אינני טועה, ניסינו לקחת מהם את הנשק אבל אחרי כן ראינו שאין בזה צורך. לא ראינו הכרח בכך.

כשהבריטים ראו שאין אפשרות בעזרת המלחים שלהם על האוניה להשיט אותנו לנמל, הם ניסו לגשת עם גוררת ולהעלות קבוצות של מלחים נוספים. אנו הדפנו את כל הנסיונות האלה בעזרת מקלות. את המקלות השגנו על-ידי זה שפרקנו קרשים מתוך האוניה והפכנו אותם למקלות, ואני רוצה לציין במיוחד את החלק הגדול והעיקרי שלקחו הילדים בהתנגדות זו. הם היו הראשונים ששברו את הקרשים למקלות והצטיידו איתם וחיכו למלחים בחימה רבה ובלי כל פחד ולא נתנו להם כל אפשרות לעלות על האוניה⁹.

במשך ההתנגדות הזו נוצרה על האוניה אכסטזה של אנשים שהתבטאה בצעקות קיבוציות והלהיבה אותם, אבל היא גרמה מצד שני להתעייפות פיזית.

כשהאנגלים ראו שאינם יכולים לגשת עם ספינת גרר של הנמל, הם הקפצו לאוניה שלנו בנקודת תורפה שלא היו בה הרבה אנשים, פלוגה של אנשים בריטיים והם תפסו ראש גשר באוניה ומשם היתה תכנית להתפזר הלאה. המרחק בין המלחים האלה ובין המלחים שנטרלנו היה 3-4 מטר אבל המלחים המנוטרלים לא לקחו חלק בנסיון לכבוש את האוניה.

⁹ המעפילים לחמו בעזרת לוחות מהקבינה, וזרקו כדי חלב, קופסאות שימורים, חלקי מכונות ובלוקים

הנסיון האחרון היה להתיז עלינו מים קרים מצנורות הכיבוי של האוניה, ולמרות שזה היה מתפקידם לשבור אותנו, התברר שהמקלחת הקרה תוצאתה היתה לגמרי הפוכה, המקלחת ריעננה את האנשים.

כשהנסיונות האלה נכשלו, ניסו הבריטים לתפוש את העוגן של האוניה בעזרת סירת מנוע שעברה מהר וניסתה לתפוס את העוגן שלנו עם העוגן שלה, והצליחה בכך פעם אחת, ואז קפץ אחד היוונים שלנו מהאוניה ובסכין הוא חתך את החבל של הבריטים וחזר לאוניה בגבורה רבה. הוא באמת גילה אז אומץ רב.

כשהבריטים ראו שגם דרך זו אינה טובה, הם ניסו 2-3 פעמים לתפוס את העוגן אבל אז תפסו שרשרת אחת בלי עוגן והם הבינו שעמלם היה לשוא. לפנות בוקר בא לאוניה קצין צעיר לנהל אתנו משא-ומתן ואנו הראינו לו את הנזק ואת המצב הקשה על האוניה מבחינת הילדים וכל האכזריות שבמעשה שלהם. כמובן שהוא התרשם בדרך הבריטית הטיפוסית וחזר למפקד שלו. אחרי מספר דקות הגיע המפקד של המשחיתה ששמה מאוריציוס לנהל אתנו משא-ומתן. הוא ביקש לדבר עם הנציג של העולים ואני ירדתי (לסירתו) לדבר איתו.

הסברתי לו שאנו לא נכנע בשום פנים וזרקתי לו כל מיני פרזות על הסכנה שכבר עברנו, כדי שיוציא מהראש שאנו ניכנע. הדבר היה כבר עם בוקר. אחרי זה הוא חזר והודיע שאם לא נכנע בטוב, הם יהיו מוכרחים לנקוט את כל האמצעים שיימצאו לנכון. אחרי זה הם עוד פעם לקחו מספר די גדול של מלחים, כ-100 איש ב-4-5 סירות וניסו לתקוף את האוניה מכל הצדדים, ועוד פעם הם הוכו בצורה פשוטה ביותר: ברגע שאיש היה שם את ידיו לקפוצ', היו מכים על קצות אצבעותיו.

כשהדבר הגיע לשלב הזה, הופיע מפקד השייטת שהיה המפקד של האיג'קס, כדי לראות כיצד אנו מתנגדים ומה חומרת המצב. הוא הסתובב

שוב סביב האוניה ואחד היוונים שלנו הצליח לזרוק לו כד חלב לתוך הסירה. אמנם הכד לא פגע, אבל השוק היה גדול מאד.

אחרי שמפקד השייטת ראה שלא יוכל בצורה כזאת להשתלט על האוניה, הוא הופיע בעצמו עם סירת הדגל שלו לנהל מו"מ אתנו. הוא ביקש שהנציג ירד לסירה שלו. אז אני הסכמתי לרדת לסירה, אבל דרשתי הבטחה שהוא יתן לי לחזור לאוניה ולא יפליג יחד אתי מהאוניה. ההבטחה ניתנה וירדתי לסירתו לשוחח איתו. הוא עוד פעם אמר לנו שתפקידו הוא רק להכניס אותנו לנמל וכשאמרתי לו שעד כמה שידוע לי הם רוצים להעבירנו לקפריסין, הסתמן זעזוע בפניו, איך זה קרה שלנו נודע הדבר הזה. אני מוכרח לומר שזה היה המקרה היחידי שראיתי שהוא קיבל שוק בתוך כל הדיונים בינינו.

הסברתי לו שיש לנו אינטליג'נס וידיעות מגיעות אלינו. הוא אמר לי שעד כמה שהוא יודע רוצים להעביר אותנו לעתלית ורק יחזיקו אותנו יום או יומיים על אוניה אחרת עד שיתפנה מקום בעתלית, היות והיא סתומה.

~~היות והתעורר בי אותו רגע הרצון לבחון אותך, אז אמרתי לו: אם אתה מוכן להבטיח לי במילת הכבוד שלך שאנו עוברים לעתלית, אז אנו נכניס את האוניה לבד לנמל. רציתי לראות איך הוא יגיב על זה, אבל כשאמרתי לו שאני מדבר על מילת הכבוד, אז הוא אמר: אוקיי, אין דבר כזה. הוא ממש לא ניצל את ההזדמנות והוא לא נתפס לדבר הזה וסירב לרמות אותי ברגע שהדבר הגיע למילת כבוד. אינני יודע מה זה שווה, אבל זוהי גישה של איש שהיה נגדי והיה לו לחץ גדול מאד לנצח במלחמה, אבל לא היה מוכן לרמות כשזה הגיע להבטחה של ג'נטלמן.~~

הרושם שלי ממנו היה נעים מאד. הוא היה איש עם שערות שיבה, מאד תרבותי, והיה רחוק מאד מהצורה של כלבים זקן. המשא-ומתן בינינו נגמר בכך שהודעתי לו שהיות והוא לא יכול להבטיח לנו על דברתו שניסע לעתלית, לא נכנע.

למחסנים שלנו והתחילו לעשות את ההכנות לכך. בדרכנו לווינו על ידי אוניית מרוץ איג'קס ומשחיתה אחת או שתיים.

הירידה בקפריסין עצמה לאחר הדיבורים שלנו היתה שקטה, כי לא היה טעם רב להתנגדות באותו הרגע. נוסף לזה האנשים היו הרוסים ועייפים מאוד, חלשים ודי חולניים ולדעתי לא היה מקום לדרוש מהם במצבם. נוסף לכך לא ראינו בזה תועלת מיוחדת, חיכינו להזדמנות אחרת.

אם אינני טועה עשינו נסיון למצוא את חומר הנפץ שלנו שהיה בין התרמילים האחרים באזור אחר של האוניה ולא הצלחנו למצוא אותו. כך שלא יכולנו לעשות נסיונות של חבלה באוניה.

כשהגענו לקפריסין היו כבר אנשי 'יגור'. אינני זוכר מי ירד קודם. על כל פנים כשירדנו לקפריסין העבירו אותנו למחנה העצורים על-יד פמגוסטה, ירדתי בקבוצה הראשונה ומצאתי את העולים עומדים לפני אוהל ביקורת שבו נערכו חיפושים בבגדים ועל גוף האנשים והתחילו לקחת מהם את כל חפצי הערך שלהם. נוסף לזה התחילו להפריד בין המשפחות תוך דרישה שגברים יבואו למחנה אחד ונשים למחנה שני, עם הבטחה שפעם בשבוע יתנו להם אפשרות להיפגש.

כשהגעתי למקום, ניגשתי לקבוצת הקצינים הבריטיים שהיתה שם, והודעתי להם שאני נציג המעפילים, היות וכבר היה סיכום ביני ובין סמק שהואיל וכבר נתגליתי, אני אמשך בתפקידי היצוג שלנו ובמגע עם השלטונות.

בדרכנו לקפריסין היה לנו חשש רב מהאופי שילבש מחנה העצורים, היות ומרבית האנשים היו אנשים שבאו כבר ממחנות ריכוז ונתנסו בכל החומרה שלהם, ויחד עם זה ידעו את הדרך מסביב, היה לנו חשש שהם ינסו לשתף פעולה ויתכן שיימצאו גם אנשים שיהיו מוכנים לקבל על עצמם את תפקיד הקאפוס ממחנות הגרמנים. לא היתה לנו הערכה לגבי יכולת העמידה שלהם,

שוטר ערבי המשמש כסוכן שתפקידו לזהות את מלווי הספינות בין המעפילים.

רושם לראות את אותם החיילים, שמספר שעות קודם נלחמו בנו, מגישים לנו נייר טואלט כשנכנסנו לבית השימוש. הקונטרסט היה די גדול.

אני גם זוכר באופן מיוחד את התה האנגלי שקבלנו אחרי ההפלגה שהיתה כליכך קשה, ועד עכשיו לא שכחתי את הרגש המרענן שזה יכול לתת.

מחנה קפריסין

כשהגענו לקפריסין החלטנו להתנגד מחדש לירידה והודענו שלא נרד. אם כי לא בנינו על התנגדות גדולה, היתה לנו מגמה להקשות עליהם לאורך כל הדרך את העבודה, והודענו שלא נרד. הם הודיעו שיזרקו פצצות מדמיעות

ברור שכשדברתי איתו היה לי די ברור שבסופו של דבר נצטרך לוותר להם היות ולא היתה כל אפשרות לסחוב את המלחמה הזו בלי סוף, ובעיקר מה שחיפשנו זה את ההתנגדות ועשיית הצרות, ואת העובדה שבטוב אנו לא הולכים בהתאם לדרישתם.

לא היתה לי כל מחשבה אז שאנו יכולים להתנגד ולהצליח עד כדי כך שנרד בארץ ישראל ולא בקפריסין. היה לי די ברור שזה מאבק על כוחות שהם מובטחים למפרע. נוסף לזה רצינו לתת זמן ליהודי חיפה להתארגן להתנגדות פעילה מאוד וכך הלאה, אבל כשהגיעו שעות הבוקר, כשהסתכלנו במשקפות ושמענו מהרדיו, לא גילינו כל התנגדות פרט ליריה או שתיים ששמענו אותם. זו היתה אכזבה גדולה מאד לראות שמבחינת רצינות ההתנגדות נשארנו לבד. אחרי כן כשנודע לי מה היה בחיפה, הרושם שלי לא נשתנה. לדעתי הישוב אז לא גילה את ההתנגדות הדרמתית שעליה דיברו כל הזמן. בדיעבד התברר לי שהבריטים פצעו למוות שניים או שלושה, צעיר וצעירה וכנראה עוד מישהו.

כשהגיעו שעות הבוקר המאוחרות נמשכו הנסיונות של הבריטים לפרוץ לאוניה בעזרת סירה עם מלחים, אבל הנסיונות נכשלו ואם אינני טועה, הם הביאו תגבורת של אנשי צבא. בשעה 10-11 ראינו שאין כאן כל הגיון רב להמשיך. הם התחילו עוד פעם לזרוק עלינו פצצות מדמיעות שנזרקו חזרה לתוך הסירות שלהם או לים, אבל אחדות התפוצצו בין הילדים הקטנים ביותר שהיו במחסן האוניה למטה. הם התחילו להיחנק והאמהות נכנסו להסטריה גדולה מאד. גם הבעלים התחילו בצעקות שהורגים את הילדים שלהם. ומה שאני רוצה לציין: אני אף פעם עוד לא ראיתי, לא לפני זה ולא אחרי זה, צמידות משפחתית כליך אינטנסיבית ואהבה למשפחה ודאגה למשפחה ולילדים כמו שראיתי בין המעפילים ואני מסביר זאת בכך שאנשים כאלה, אחרי מחנות הריכוז הצליחו להקים בתים וזה היה הדבר הכי יקר והם שמרו עליו מכל משמר.

קמה באוניה בהלה וראינו שהדברים מגיעים כמעט להסטריה ונאלצנו פעם או פעמיים בכח להתגבר על הסטריה כזו. אחד ההורים – יוני – כשהוא ראה את הסבל של התינוק שלו שהיה בן שלשה חודשים, הוא קפץ עם סכין וניסה להרוג את בנו. למזלנו מישו הצליח לעצור אותנו כשהוא כבר הניף את הסכין על הילד, אבל זה היה ברור שכבר מתחנו את האנשים עד הגבול ולא יכולנו לחכות להרבה יותר.

נוצרה הפוגה בפעולה של האנגלים ומבחינה של כבוד עצמי, ברגע שראינו שהם כאילו מפסיקים את הפעילות התוקפנית לזמן מה, קראתי לאחת הסירות והודעתי לו שאנו מרשים להם לגרור אותנו לנמל.

אחרי זה לא גילינו כל התנגדות יותר, והעליה מהאוניה לאונית הגרוש עד כמה שאני זוכר, היתה כבר שקטה בלי התנגדות מיוחדת והצלחנו לארוז את אחד ממכשירי הקשר שלנו בתוך תרמיל-גב וגם כמות של חמרי נפץ שהעבירו לנו מהארץ.

לי היתה בעיה אישית קטנה. היות והאנגלים הכירו אותי בתור נציג המעפילים, הזדרזתי ברגע האחרון והתגלחתי. עד אז הסתובבתי בזקן, החלפתי בגדים ובניתי על זה שלא יחפשו אותי.

ההפלגה לקפריסין עברה פחות או יותר בשקט, פרט לעובדה שסוכן ערבי מסי.אי.די. ניסה לדובב את האנשים שלנו ולהוציא מהם ידיעות ואז נאלצנו ממש לאיים עליו ולזרוק אותו מהחלק המגודר שלנו. הוא איים חזרה והבטיח להוציא את כל שיני כשנגיע לקפריסין.

התרשמתי אז לטובה שראיתי שלא רק אני שונא אותנו, אלא גם האנגלים עמדו לצדנו יותר מאשר לצידו, כי הם היו אנשי צבא וכל הענין לא מצא חן בעיניהם. הם דיברו על השטינקר מהסי.אי.די שבא לחקור.

עם הצוות הבריטי שהיה ממונה על השמירה לא היו בעיות מיוחדות. הם התייחסו אלינו יחס אנושי וזה היה די מגוחך מצד אחד, ומצד שני נזווה יח

20400/6.

היתה רוח טובה קיפי

אריה קפלן

1924-2003

אסופת זכרונות וראיונות

2006